

A KOVÁSZNA MEGYEI JOGSZOCIOLÓGIAI FELMÉRÉS TANULSÁGAI

„Függetlenül a társadalomban elfoglalt helyétől, minden kommunistának kötelessége tiszteletben tartani és alkalmazni az ország törvényeit, a szocialista törvényesség szellemében cselekedni, nem megtérni, hogy a törvényt bárki figyelmen kívül hagyja vagy megszegje.“ (A kommunista életmód és munka, a szocialista etika és méltányosság normáinak tervezete)

A szocialista jogtudomány az utóbbi években egyre nagyobb figyelmet és jelentőséget tulajdonít a jogtudat vizsgálatának. Ez a körülmény egyáltalán nem a véletlenre, hanem nagyon is nyomós okokra vezethető vissza. A legjelentősebb ok: a szubjektív tényező fontosságának nagymérvű növekedése a szocialista építés folyamatában. Továbbá: a szocialista törvényesség megerősítésének objektív szükségessége, a megerősítés módozatainak a meghatározása ugyancsak a jogtudat minél közvetlenebb ismeretét igényli. Az elméleti kutatások feltárták a — rendkívül összetett, sokoldalú, véleményeket és meggyőződést egyaránt felölelő tudatformaként értelmezett — jogtudat jelentőségét a szocialista társadalom építésében.

Amint arra Anita M. Naschitz rámutatott, „a szocialista jogtudat, a társadalmi tudathoz hasonlóan, társadalmi és pszichikai jelenség, s ez meghatározza belső struktúráját, a kognitív, az értékelő és az akarati elemek egységét“.*

A szocialista jogelmélet az utóbbi évek folyamán már nem elégedett meg a jogtudat kizárólag elméleti megközelítésével és tanulmányozásával. A konkrét szociológia módszereinek alkalmazása a jog területén újabb alkalmat teremtett a jogtudat eddig kevésbé ismert vonatkozásainak valóban tudományos kutatására.

A jogtudat jogi és társadalmi funkciói jelentőségének vizsgálatában a legközvetlenebb és egyben legkézenfekvőbb kérdés: a jogtudat kialakításának és befolyásolásának a folyamata.

Két problémára összpontosul a figyelem: az érvényben levő jogszabályok ismeretére, valamint a jogszabályok vagy az egész jog egyéni és csoport-értékelésére.

A jog egészéhez vagy részeihez való viszonyulás lényegében kifejezi, hogy milyen mértékben tette magáévá vagy veti el az állampolgár a jogszabályok előírásait, milyen mértékben tartja tiszteletben (belső meggyőződés vagy külső kényszer hatására) vagy hágja át a jogszabályban kifejezett parancsot. A jogi kategó-

* Anita M. Naschitz: *Conștiința juridică socialistă*. Editura științifică, 1964. A jogtudattal foglalkozó jelentős munkák közül még a következőkre utalok: Szabó Imre: *A jogelmélet alapjai*; V. Knapp: *Filozofické Problémy Socialistického Práva*; E. A. Lukaseva: *Pravoszoznanyije ukreplenijje zakonosztyj v SZ.SZ.SZ.R.*; V. A. Sercov: *Szocialisztyicseszkjoje Pravoszoznanyije SZ.SZ.SZ.R.*

riák a jogtudatban válnak az egyének, a társadalmi csoportok és az egész társadalom magatartás-szabályaivá, a magatartás formáinak meghatározóivá.

E kérdéskomplexum vizsgálatokor került előtérbe a tömeginformációs eszközök szerepe, azoké, amelyek révén a jogi információ eljut az egyénig. A jogi információ ismertté válása feltételezi nemcsak a jogszabály megjelenésének vagy tartalmának a tudomásulvételét, hanem mélyebb értelmének a tudatosulását, azoknak a jogi eszméknek és elveknek az elsajátítását, amelyek mind az egyes jogágak, mind az egész jogrendszer tartalmát és társadalmi funkcióit meghatározzák. A jogtudat vizsgálatát végző konkrét jogszociológia közvetlen célja annak a felmérése, hogy milyen mértékben ismeri a lakosság a jogszabályokat.

Egyrészt szükséges megismerni a társadalmi rétegződés meghatározta jogismeret szintjét, másrészt a jogismeret jogágak szerinti alakulását.

Nyilvánvalónak tűnik, hogy a jogtudatot nem lehet a jogszabály ismeretével azonosítani. A jogismeret csak a jogszabályokban kifejezett társadalmi parancs, követelmény ismeretét tételezi fel. A jogismeret a pozitív jog rendelkezéseinek az ismerete, a jogtudat elsődleges megismerő oldala. A jogismeret tartalmi körében megkülönböztetjük a jogszabályok tartalmi megismerését jelentő közvetlen ismeretet a jogi tájékozottságtól, amely közvetett forrásokra alapoz.

A jogtudat kialakításában fontos szerepet játszanak az értékelő mozzanatok, ugyanis az értékelő elem a jogtudat megismerését követő második lépcsőfok. Az értékelő elem a pozitív joghoz való viszony, a pozitív jog értékelése. A viszonyítás a pozitív jogot érinti; magasabb fokon az eszményi joghoz való hasonlítás. Az értékelő tevékenység általában nem passzív, hanem aktív viszonyt fejez ki. Az értékelés a magatartást meghatározó akaratra torkollik. Ezzel összefüggésben nem elegendő kizárólag a rációra épülő meghatározókra utalni. A jogtudat működési mechanizmusának, társadalmi összefüggéseinek vizsgálatokor az emocionális, az ösztönös elemeknek is kellő szerepet kell tulajdonítani. Rendkívül fontos továbbá a jogtudat tényezői egymáshoz való viszonyának a helyes értékelése. Komoly hiba volna kizárólagos szerepet tulajdonítani egyik vagy másik összetevő elemnek, eltekinteni attól, hogy ezek az elemek viszonylagos önállóságuk ellenére együttesen alkotják a jogtudatot. A jogismeret legtöbbször már magában foglalja bizonyos mértékben az értékelést, az értékelés pedig már közvetlenül kiváltja a tudatos vállalást vagy a szembenállást.

A jogtudat vizsgálatánál a fő feladat: felmérni a jogszabály és a tudatos magatartás közötti távolságot. Ez egyértelmű a jog társadalmi eredményességének a felméréseivel. Abszolutizálni ez esetben is veszélyes, hiszen elég gyakran előfordul, hogy az egyén nem ismeri bizonyos jogszabályok rendelkezéseit, magatartása mégsem mond ellent a jogszabályokban kifejezett követelményeknek. Van eset, amikor ennek az ellenkezője érvényes: az egyén ismeri a jogszabály tartalmát, de nem tartja tiszteletben. A jogismeret nem vezet automatikusan a jogszabályt tiszteletben tartó magatartáshoz, mint ahogyan a jogszabály nem ismerete nem feltétlenül vezet a jogszabály áthágásához.

A jogtudat tudományos, konkrét szociológiai módszerekkel való vizsgálata annyira differenciált, hogy attól függően, milyen szintet (megismerő, értékelő vagy akarati oldalt) közelít meg, változnak a vizsgálat célkitűzései, eszközei és módszerei.

A továbbiakban ismertetett, Kovászna megyében és a bukaresti Jogi Karon 1971 júliusában végzett jogszociológiai felmérés kizárólag a jogismeretekre, a po-

zitiv jog, az egyes jogágakhoz tartozó jogszabályok tartalmi követelményeinek ismeretére vonatkozik. Az első kísérlet alkalmával ésszerűbbnek tűnt e leszűkítés, amely a felmérést — és különösképpen az anyag feldolgozását és kiértékelését — megkönnyítette.

A felmérés 1043 Kovászna megyei alanyra (az aktív lakosság egyszázada), valamint a bukaresti Jogi Kar I. éves hallgatóiból (23 alanyból) álló reprezentatív csoportjára terjedt ki.

Az információk begyűjtéséhez zárt kérdőíveket használtunk, amelyek 61 kérdést tartalmaztak, de ezek közül általában csak 41-re, illetve 51-re kértünk feleletet, a megkérdezettek társadalmi-szakmai kategóriájának megfelelően; a fiatalok 41 kérdésre válaszoltak, az alkalmazottak és a termelőszövetkezeti földművesek 51-re; 10 kérdés pedig kizárólag egy-egy sajátos csoporthoz szólt. A kérdőív nyolc mutatót tartalmazott (társadalmi-szakmai csoport; nem; kor; családi állapot; lak-hely; végzettség; foglalkozás; tájékozottsági fok). A kérdések 37, a fő jogágazatokat érintő jogi kérdéssel kapcsolatosak (8 kérdés az alkotmányjog, 6 a családjog és polgári jog, 13 a büntetőjog, 10 a munkajog és a mezőgazdasági szövetkezeti jog körét érinti).

Területi szempontból a felmérés Kovászna megye 2 városából, 12 községéből és 5 ipari létesítményéből kiválasztott reprezentatív csoportra terjedt ki.

A felmérést a Társadalom- és Politikai Tudományok Akadémiájának Jogtudományi Kutatóintézete szervezte az RKP Kovászna megyei Bizottságának támogatásával.

A törvényismeret színvonalának kiértékelése arra a 33 812 válaszra támaszkodik, amelyet az 1043 kitöltött kérdőív tartalmaz (az adatok utólag kiegészültek a Bukaresti Egyetem Jogi Karának 23 elsőéves hallgatójától származó feleletekkel; ezek azonban nem szerepelnek az általános számadatokban, és csak a viszonyítási alapot jelző reprezentatív csoport adataiként hasznosíthatók).

A megyei reprezentatív csoport szintjén a törvények ismerete a helyes, a téves és a nemtudást jelző feleletek százalékarányában a következőképpen alakulnak:

<i>helyes</i>	<i>téves</i>	<i>nem tudja</i>
60,2	30,8	9,0

Mint hogy nem rendelkezünk objektív és pontos összehasonlítási alappal, nehezen minősíthetnők ezt az eredményt jónak, kielégítőnek vagy gyengének. Az eredmények a viszonylagosság egy bizonyos fokát mutatják (a kérdések nehézségéhez, a kérdőív szerkezetéhez mérten). Megjegyzendő azonban, hogy más szocialista államokban végzett hasonló felmérések nagyon közeli eredményre vezettek.

Az eredmények társadalmi-szakmai csoportok szerinti megoszlása:

	<i>helyes</i>	<i>téves</i>	<i>nem tudja</i>
Összesen	60,2	30,8	9,0
Alkalmazott	60,0	31,7	8,3
Mezőgazdasági termelészövetkezeti földműves	59,9	30,0	10,1
Nem dolgozó (háztartásbeli, nyugdíjas, tanuló)	62,3	27,9	9,8

A felmérés eredményei a megkérdezettek foglalkozása szerint:

	<i>helyes</i>	<i>téves</i>	<i>nem tudja</i>
Összesen	60,2	30,8	9,0
Munkás	57,8	32,5	9,7
Mérnök, technikus, magasabb szakmai képzettségű	61,9	30,5	7,6
Tisztviselő	63,2	30,9	5,9
Mezőgazdasági termelészövetkezeti földműves	59,9	29,9	10,2
Egyénileg gazdálkodó földműves	60,5	29,3	10,2
Kisiparos	60,0	32,6	7,4
Nem dolgozó (háztartásbeli, nyugdíjas, tanuló)	62,6	27,7	9,7*

* A Jogi Kar elsőéves tanulmányi csoportjának válaszai: *helyes* — 67,9; *téves* — 19,6; *nem tudja* — 12,5 százalék.

Korcsoportok szerint a törvényismeret foka a következő:

	<i>helyes</i>	<i>téves</i>	<i>nem tudja</i>
Összesen	60,2	30,8	9,0
14—17 éves	63,2	29,4	7,4
18—25 „	58,5	30,7	10,8
26—35 „	61,2	30,2	8,6
36—45 „	59,9	32,1	8,0
46—55 „	61,7	30,7	7,6
56—65 „	60,3	30,1	9,6
65 éven felüli	55,7	30,1	14,2

Nemek szerinti megoszlásban:

	<i>helyes</i>	<i>téves</i>	<i>nem tudja</i>
Összesen	60,2	30,8	9,0
Férfi	61,4	31,4	7,2
Nő	58,8	30,1	11,1

Bármely, az ismeretek fokának kiértékelését célzó szociológiai felmérésnél a fő jellemzők egyike a tanulmányi végzettség. Ebből a szempontból az eredmények az alábbiak:

	<i>helyes</i>	<i>téves</i>	<i>nem tudja</i>
Összesen	60,2	30,8	9,0
Főiskola	64,3	29,6	6,1
Középiskola (műszaki líceum) és szakmai iskola	62,8	30,4	6,8
Elemi iskola és 7—8 osztályos általános iskola	59,3	31,3	9,4
Elemi iskolát nem végzett, iskolai oktatásban nem részesült	55,4	30,4	14,2

Lakóhely szerint:

	<i>helyes</i>	<i>téves</i>	<i>nem tudja</i>
Összesen	60,2	30,8	9,0
Város	60,1	30,8	9,1
Község	60,3	30,8	8,9

Az eredmények értékelése szempontjából különös jelentőségű a jog különböző ágazatait illetően észlelték felmérése. E tekintetben a feleletek százalékaránya a következő:

	<i>helyes</i>	<i>téves</i>	<i>nem tudja</i>
Összesen	60,2	30,8	9,0
Alkotmányjog	54,0	33,4	12,6
Polgári jog	69,7	23,7	6,6
Büntetőjog	64,4	27,9	7,7
Munkajog	46,0	42,5	11,5
Mezőgazdasági szövetkezeti jog	61,5	30,6	7,9

Az eredmények differenciált elemzése nem mellőzheti az általános mutatók összehasonlítását a jogágazatok szerinti megoszlással.

Kiemelendő, hogy az „Érdeklík-e a jogi jellegű cikkek vagy előadások?” kérdésre a feleleteknek csak 11,8 százaléka tagadó. A felmérés adatai szerint az érdeklődést a napilapok és folyóiratok 28, a rádió 14 és a televízió 10,1 százalékban elégíti ki. A megkérdezettek meglepően nagy (33,9) százaléka e vonatkozásban két vagy több információforrás rendszeresen érvényesülő hatása alatt áll. Megállapítható, hogy a megkérdezetteknek csak 2,2 százaléka tanúsít érdeklődést a jogi jellegű előadások iránt, ami elsősorban a népszerűsítő előadások jelenlegi színvonalával, a szervezési formák hiányosságaival magyarázható.

Ugyancsak megfigyelhető, hogy a folyamatos törvényhozásra vonatkozó információforrások között első helyen az újság áll 52,2 százalékkal, a kifüggesztett közlemények 6,6 és a *Hivatalos Közlöny* 6 százaléka előtt.

A tájékozottságra vonatkozó feleletek egybevetése a felmérésnek a jogágazatokat illető eredményeivel azt bizonyítja, hogy a tömegtájékoztatási eszközök nagy-

mértékben befolyásolják a jogismeretet. Ezt az állítást a jog két ágából — az alkotmányjogból és a büntetőjogból — vett példával igyekszünk szemléltetni.

A „Melyik Románia Szocialista Köztársaság törvényhozó szerve?“ kérdésre adott helyes feleletek, egybevetve a sajtó mutatójával, a következő megoszlást mutatják:

Rendszeresen olvas legalább egy napilapot			Nem olvas napilapot
<i>előfizető</i>	<i>példányonként vásárló</i>	<i>előfizető és példányonként vásárló</i>	
76,2	69,6	75,0	37,4

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy a fentiekben a kutatás eredményeinek csak fő vonatkozásait ismertettük, mellőzve a kombinációkat. Nem arra törekszünk, hogy az eredmények e rövid ismertetésében részleteket tárjunk fel, néhány további példával azonban a felmérés eredményei többrétű felhasználásának módozatait szemléltetjük.

Az eredmények csoportosításának még két példáját közöljük: 1. a törvények ismerete az ifjúság körében; 2. a törvények ismerete az ipari egységekben a Kovászna megyei reprezentatív csoportban. A törvények ismerete az ifjúság körében (14—17 éves és 18—25 éves korcsoportok) egy 230 ifjúból álló általános csoport eredménye, amely 6 alcsoportra tagozódik, a következőképpen szemléltethető:

	<i>helyes</i>	<i>téves</i>	<i>nem tudja</i>
Összesen	60,2	30,8	9,0

Korcsoportok az államigazgatási vagy ipari egységekben:

14—17 éves ifjak	63,2	29,4	7,4
18—25 éves ifjak	58,5	30,7	10,8
KISZ-csoport az „Olt“ textil-nagyüzemből (Sepsiszentgyörgy város)	59,6	30,5	9,9
Zágon község	51,7	28,9	19,4
Zabola község	61,0	29,8	9,2
A Bukaresti Egyetem Jogi Karának I. éves tanulmányi csoportja	67,9	19,6	12,5

Megemlítjük, hogy ezeknél a reprezentatív csoportoknál is lehetséges az eredmények további megoszlásának elemzése a jogágakig s innen az egyes kérdésekig terjedően.

A feleletek csoportosíthatók a megyei reprezentatív csoportba tartozó ipari egységek kritériuma szerint is. Ezzel az eljárással 6 egységből 176 alany válaszait emeljük ki:

	<i>helyes</i>	<i>téves</i>	<i>nem tudja</i>
Összesen	60,2	30,8	9,0
A hat alegység eredményei	58,8	32,5	8,7
„Olt“ textil-nagyüzem (Sepsiszentgyörgy)	59,4	32,3	8,3
a) a nagyüzem reprezentatív csoportja	59,1	34,0	6,9
b) KISZ-tagok	59,6	30,5	9,9
Sepsiszentgyörgy, bútorgyár	63,3	33,5	3,2
Sepsiszentgyörgy, cigarettagyár	56,1	28,7	15,2
Kézdivásárhely, csavargyár	60,0	33,8	6,2
Kézdivásárhely, készruhágyár	55,6	31,9	12,5
Kovászna, bányüzem (Kőpec)	59,4	34,4	6,2

Az utolsó probléma, amelyet e vonatkozásban fel kívánunk vetni, a tájékozottság mutatójára vonatkozik; ennek a fogalomnak a felmérés során tágabb értelmet tulajdonítottunk; beleértettük egyfelől a politikai, tömeg- és közösségi szervezetek keretében, valamint a gazdasági egységekben vagy azok vezetőségében szerzett politikai tájékozódást, másfelől a tömegtájékoztatási eszközök útján szerzett jogi tájékozódást. Példaként csak egyetlen vonatkozására utalunk annak a szerepnek, amelyet a jogi ismeretekkel kapcsolatban a hírközlő eszközök töltenek be.

Az általános tájékozottság fokát úgy állapítottuk meg, hogy a kérdőívbe bevettük a legalább egy napilap rendszeres olvasására vonatkozó kérdést. Az adatok igazolták a sajtó különösen erőteljes szerepét a közvélemény általános tájékoztatásában (a falvakban a sajtóterjesztés némely formája hatékonyabb a városbelinél). Kitűnt, hogy a megyei reprezentatív csoportba tartozó alanyok 89 százaléka mint előfizető vagy vásárló rendszeresen olvassa a sajtót. Mivel ez a tömegtájékoztatási mód áll az első helyen a hírközlési eszközök sorában, röviden ismeretjük a sajtó térhódításának megoszlását társadalmi csoportok, valamint városi és falusi környezet szerint.

Az „Olvas-e rendszeresen legalább egy napilapot?” kérdés feleletei a következőképpen csoportosulnak:

	Igen						Nem	
	előfizető		példányonként vásárló		előfizető és példányonként vásárló			
	város	falu	város	falu	város	falu	város	falu
Összesen	65,2		19,6		4,2		11,0	
Alkalmazott	59,3	77,6	24,3	13,4	10,7	3,2	5,7	5,8
Mtsz-tag	50,0	57,4	25,0	20,7	—	1,2	25,0	20,7
Nem dolgozó	65,2	67,9	19,6	16,1	1,9	0,9	11,3	15,1

A jogi tájékozottság fokát illetőleg hét kérdés alapján nyertünk adatokat. A kapott feleletek bővítették ismereteinket azoknak a csatornáknak a fajsúlyát illetően, amelyeken a jogi információk eljutnak a lakossághoz. E vonatkozásban a legteljesebb képet azok a feleletek nyújtják, amelyek arra vonatkoznak, hogy az állampolgárok a jogi tájékoztatás eszközei közül melyekkel rendelkeznek és melyeket részesítenek előnyben.

Az „Érdeklík-e a jogi jellegű cikkek vagy előadások?” kérdésre az alábbi feleleteket kaptuk:

	Igen								Nem			
	cikkeket olvas napilapokból vagy folyóiratokból		rádiót hallgat		tv-t néz		előadást hallgat		az előbbiekből legalább kettőt hasznosít			
	város	falu	város	falu	város	falu	város	falu	város	falu		
Összesen	28,6		14,0		10,1		2,2		33,9		11,8	
Alkalmazott	25,9	31,2	6,1	12,8	14,1	9,0	1,1	1,2	47,1	37,6	5,7	8,2
Mtsz-tag	12,5	29,3	18,7	21,9	25,5	5,9	—	4,3	18,8	18,7	37,5	19,0
Nem dolgozó	13,2	20,5	5,7	12,4	17,0	9,8	1,9	3,6	58,4	17,0	3,8	18,7

Jogszociológiai felmérésünk e rövid ismertetése rámutat a valóság vizsgálatának és megismerésének sokoldalú lehetőségére. A százalékban közölt adatok viszonylagosságukban is érzékeltetik a törvények ismeretének fokát; mindez alapul szolgálhat a törvények népszerűsítését és magyarázását célzó tevékenység tökéletesítéséhez.

Megítélésünk szerint a valóság mélyreható megismerése — esetünkben a lakosság különböző kategóriái jogi tájékozottsági fokának a megismerése — hozzájárul azoknak a feltételeknek a megteremtéséhez, amelyek a törvényhozás népszerűsítésére irányuló tevékenység tudományos alapokra helyezéséhez szükségesek.

A továbbiakban kísérletet teszünk azoknak a fő következtetéseknek a szintetizálására, amelyek a törvények népszerűsítése szempontjából — úgy véljük — jelentősek.

Megállapítható, hogy a törvények ismeretét illetőleg a rész-átlagok aránylag közeli jelleget mutatnak mind egymás közti, mind megyei általános viszonylatban. Ilyenformán e téren is megfigyelhető a szocialista társadalom egyöntetűvé válásának folyamata, amint az a vizsgált közigazgatási területi egységben (Kovácsna megye) tükröződik. De az átfogó adatok is néha jelentősebb eltéréseket jeleznek egy-egy társadalmi-szakmai kategória vagy csoport viszonylatában.

A felmérés tanulságai szerint az alkalmazottak legkevésbé a munkajogot ismerik. Ennek objektív magyarázatát a törvényhozás többrendbeli módosulásában lehetne keresni, ami a jogi szabályozások egyidejű és minden esetben kiterjedő tudomásulvételét megnehezíti, de ehhez még hozzájárul a munkajognak az a — természetéből adódó — változékonysága, amely a tudományos-műszaki forradalom következménye. Nem hagyhatjuk észrevétlen azt sem, hogy a vizsgálat idején érvényes törvénykönyv 1952-ben jelent meg, következésképpen a későbbi módosítások és szabályozások rendszeres figyelemmel kísérése — más szavakkal: naprakész nyilvántartása — nehézkes.

Az állam törvényeinek javítására irányuló széles körű tevékenység keretében pártunk X. kongresszusának iránymutatása alapján új munkatörvénykönyv-tervezet készült, amelyet a júliusi Országos Konferencia után nyilvános vitára bocsátottak. A vita befejezése után elfogadásra kerülő új munkatörvénykönyv és az utóbbi időben megjelent új törvények nagymértékben hozzájárulnak majd a munkaviszonyok vonatkozásában is a törvényesség további megszilárdításához.

Pedig általában azok a konkrét jogágak ismertebbek, amelyek a mindennapi élethez, az emberek napi foglalatosságaihoz és közvetlen érdekeihez közelebb állanak. Ezek (a munkajogot jól meghatározott okok miatt kivéve) a polgári jog és a büntetőjog.

Az ifjúság köréből származó adatok arra hívják fel a figyelmet, hogy az iskolában szerzett jogi ismeretek hiányosak, és a törvények népszerűsítésének formái, különösen a 18—25 éves korcsoportban, nem elég hatékonyak.

A felmérés eredményének egyik jellemző vonása abban nyilvánul meg, hogy az általános számok minden jogágban, minden reprezentatív csoportnál figyelemre méltó hiányosságokat jeleznek. Például: az ifjaknak csupán 21,5 százaléka ismerte pontosan azt az életkort, amelytől a büntetőjogi felelősség kezdődik (14. év); 54,2 százaléka a 18. évet jelölte meg (összetévesztette a nagykorúsággal), 19,5 százaléka a 16. évre utalt, végül 4,8 százaléka beismerte, hogy „nem tudja“. Erre a kérdésre a bukaresti Jogi Kar I. éves diákcsoportja is (az első oktatási napon) csak 39,3 százalékban adott helyes feleletet.

Egy másik példa azokra a feleletekre vonatkozik, amelyeket a „Melyik az államhatalom helyi szerve?“ kérdésre kaptunk. A helyes feleletek a megyei reprezentatív csoport szintjén csak 53,7 százalékot érnek el. Még meggyőzőbb példá-

A KÜLÖNBÖZŐ KATEGÓRIÁK JOGI TÁJÉKOZOTTSÁGÁNAK FOKA

	Büntetőjog			Polgári jog			Alkotmányjog			Munkajog			Szövetkezeti jog		
	helyes	té- ves	nem tudja	helyes	té- ves	nem tudja	helyes	té- ves	nem tudja	helyes	té- ves	nem tudja	helyes	té- ves	nem tudja
Alkalmazott	65,7	28,2	6,1	73,5	20,4	6,1	56,8	33,0	10,2						
Mtsz-földműves	61,8	27,4	10,8	62,3	30,8	6,9	49,0	33,9	17,1						
Nem dolgozó	63,8	27,3	8,9	67,8	24,3	7,9	51,8	33,9	14,3						
Összesen	64,4	27,9	7,7	69,7	23,7	6,6	54,0	33,4	12,4	46,0	42,5	11,5			
Munkás	66,0	26,9	7,1	68,5	23,6	7,9	52,4	35,8	11,8	43,4	43,4	13,2			
Mérnök, technikus	66,7	28,5	4,8	77,6	16,5	5,9	61,6	29,5	8,9	46,4	42,1	11,5			
Tisztviselő	64,6	30,5	4,9	81,3	16,2	2,5	61,1	30,1	8,8	51,7	40,5	7,8			
Mtsz-tag	61,8	27,4	10,8	62,3	30,8	6,9	49,0	33,9	17,1				61,5	30,6	7,9
Egyénileg gazdálkodó földműves	61,8	25,9	12,3	68,5	25,3	6,2	47,4	43,0	9,6						
Kisiparos	64,1	30,0	5,9	74,6	19,8	5,6	67,6	28,4	3,8						
Nem dolgozó	64,2	27,5	8,3	67,6	24,2	8,2	52,6	32,2	15,2						
Összesen	64,4	27,9	7,7	69,7	23,7	6,6	54,0	33,4	12,6	46,0	42,5	11,5	61,5	30,6	7,9
Férfi	65,1	28,4	4,5	69,9	24,4	5,7	56,8	34,2	9,0	47,1	43,5	9,4	64,2	29,5	6,3
Nő	63,5	27,2	9,3	69,5	22,9	7,6	50,7	32,5	16,8	44,6	41,3	14,1	57,3	32,2	10,5
Összesen	64,4	27,9	7,7	69,7	23,7	6,6	54,0	33,4	12,6	46,0	42,5	11,5	61,5	30,6	7,9
14—17 éves	68,1	25,3	6,6	67,3	23,4	9,3	55,6	38,5	5,9	46,2	41,3	12,5	63,3	36,7	—
18—25 "	64,8	27,2	8,0	69,2	20,8	10,0	53,9	33,7	12,4	44,9	41,5	13,6	45,8	29,2	25,0
26—35 "	64,8	28,1	7,1	75,1	20,4	4,5	56,6	31,9	11,5	46,7	40,4	12,9	62,3	31,5	6,2
36—45 "	64,9	28,1	7,0	69,3	24,7	6,0	53,7	35,2	11,1	46,5	44,1	9,4	59,5	31,8	8,7
46—55 "	64,8	28,6	6,6	69,3	25,9	4,8	53,0	32,7	14,3	46,7	44,4	8,7	67,3	27,2	5,5
56—65 "	63,1	27,7	9,2	65,2	26,9	7,9	52,5	32,1	15,4	39,5	51,0	9,5	62,4	31,3	6,3
65 éven felüli	58,3	26,8	14,9	59,0	31,0	10,0	48,4	33,2	18,4	40,0	50,0	10,0	52,3	34,5	13,2
Összesen	64,4	27,9	7,7	69,7	23,7	6,6	54,0	33,4	12,6	46,0	42,5	11,5	61,5	30,6	7,9
Város	65,9	27,5	6,6	72,0	20,6	7,4	57,3	31,3	11,4	43,7	43,6	12,7	51,9	33,1	15,0
Község	63,7	28,0	8,3	68,6	25,2	6,2	52,4	34,3	13,3	47,4	41,7	10,7	62,1	30,4	7,5

val szolgál az a tény, hogy a „Kihez fordulhat az az állampolgár, akinek a jogait valamely állami szerv intézkedése sérti?” kérdésre csak 25,8 százalék válaszolt helyesen. A negatív példák sorában említhető a mérnökök és technikusok helyes feleleteinek viszonylag alacsony százaléka — 61,9 —, összehasonlítva a 60,2 százalékos megyei átlaggal.

A felmérés feltárta, hogy azon objektív tényezők mellett, amelyek befolyásolják a törvények ismeretének színvonalát a különböző társadalmi-szakmai kategóriákban, jelentős szerephez jutnak a szubjektív tényezők is. Csak két példára hivatkozunk. Kovászna megyében az ifjúságot képviselő mintacsoportból kiemelkedik a 17 éves korcsoport a helyes feleletek 63,2 százalékával (a legalacsonyabb — 51,7 százalék — a zágoni ifjak csoportjánál észlelhető). Az alkalmazottak eredményeinek vizsgálatából kitűnik, hogy az e kategóriából vett reprezentatív csoport helyes feleleteiből a legmagasabb és legkisebb százalékmutatók közötti különbség 7,7 (a kézdívásrhelyi készruhágyár 55,6, a sepsiszentgyörgyi bútorgyár 63,3 százalék).

A foglalkozás mutatója alapján kapott eredményeket a jogágazatok szerint követve azt tapasztaljuk, hogy a minimum és a maximum közötti eltérés 37,9 százalék (a munkások csoportjában a munkajog ismeretének értéke 43,4, míg a tisztviselőknél a polgári jog ismeretéé 81,3 százalék).

A felmérés eredményei megerősítik annak a véleménynek a helyességét, amely szükségesnek tartja a törvények népszerűsítését szolgáló tevékenység kiterjesztését az egész lakosságra. Az eredmények egyöntetűsége — ami bizonyos szempontból pozitív tény — kifejezésre juttatja, hogy nincs olyan társadalmi kategória vagy társadalmi-szakmai csoport, amelynél ne lenne szükség átfogóbb, közvetlenebb és hatékonyabb törvénynépszerűsítő akcióra. Tehát a törvényismeretnek magasabb általános színvonalra emelése — a dolgok jelenlegi állása szerint — nagy fontosságú tennivaló.

A további népszerűsítési teendők kritériumainak egyike a jogágak egyenlőtlen ismerete lehetne, ezt a felmérés határozottan kimutatta. A törvénynépszerűsítő tevékenységek iránymutató tárgya a többsíkú népszerűsítés következő oldalainak harmonikus összeegyeztetése kell hogy legyen: a) az újabb életbe lépett törvények, valamint az előzetesen közzétett törvénytervezetek megvitatása; b) az alapvető törvények és jogi kérdések (például az államgépezet szervezetének és működésének demokratikus elvei: méltányosság, egyenlőség); c) a helyi sajátosságokkal kapcsolatos jogszabályok.

A törvénynépszerűsítés kitartó tevékenységet igényel. Nem lehet szó kampányszerű akcióról, hanem csak olyanról, amelyet hazánkban a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom építésének arányai és kilátásai megkövetelnek.

A kivonatosan ismertetett jogszociológiai felmérés eredményei kidomborítják az 1971. december 30-án megjelent, a törvények népszerűsítésének megjavítását célzó 468. sz. törvényerejű rendelet fontosságát és időszerűségét. A rendelet kijelölte sokoldalú feladatok sikeres megoldásához hasznos szempontokkal járulhat hozzá a felmérés, nemcsak Kovászna, hanem a többi megye viszonylatában is.

Részletek egy nagyobb tanulmányból.